

SPATIA
Raportteja
1/2001

JOENSUUN SEUDUN
ALUEKESKUSOHJELMAEHDOTUS

Timo Hirvonen
Kimmo Niiranen

Alue- ja kuntatutkimuskeskus
Joensuun yliopisto

TIIVISTELMÄ

Timo Hirvonen, Kimmo Niiranen

JOENSUUN SEUDUN ALUEKESKUSOHJELMAEHDOTUS

Rahoittaja/tilaaja: Joensuun kaupunki

SPATIA – Alue- ja kuntatutkimuskeskus
Karjalan tutkimuslaitos, Joensuun yliopisto
Huhtikuu 2001
ISBN 952-458-176-0

Avainsanat: Aluekeskusohjelma, Joensuun seutu

Aluekeskusohjelma käynnistyi marraskuussa 2000 sisäasiainministeriön julistettua haun ohjelmamennettelyyn. Ohjelman käynnistymisen taustalla oli hallituksen aiemmin syksyllä 2000 tekemät uudet aluepoliittiset linjaukset. Aluekeskusohjelmilla pyritään erikokoisten kaupunkiseutujen omiin vahvuuksiin, osaamiseen ja yhteistyöhön perustuvan, nykyistä tasapainoisemman aluerakenteen vahvistaminen.

Käsillä oleva raportti on ehdotus Joensuun aluekeskusohjelmaksi. Raportti on tehty alue- ja kuntatutkimuskeskuksessa yhteistyössä työn tilaajan ja ohjelman eri painoalojen asiantuntijoiden kanssa.

VISIO 2006

Vuonna 2006 Joensuun seutu on Itä-Suomen elinvoimaisin kasvukeskus, jonka menestys viriää monipuoliselta pohjalta, mm. puu- ja metsä- sekä muovi- ja metallialoihin liittyvästä tuotannollisesta erityisosaamisesta, alueelle kasautuneesta sosiaalisesta pääomasta ja korkeatasoisesta koulutuksesta ja tutkimuksesta. Tiedepuisto, vahvat osaamiskeskukset ja muut osaamisen siirron instituutiot toimivat tiedon välittäjinä ja linkkeinä koulutuksen, tutkimus- ja kehitystyön, kansainvälisesti menestyvien yritysten ja alihankkijaverkostojen välillä. Sijainti ja osaaminen raja- ja lähialueyhteistyössä ovat ainutlaatuisia erityispiirteitä, joiden tarjoamia mahdollisuuksia ja kokemuksia hyödynnetään laajenevan EU:n yhteistyöalueilla. Joensuun seutu on tietoyhteiskunnan ja hyvinvointiteknologian soveltamisen edelläkävijä.

Joensuun seutu muodostaa tasapainoisesti kasvavan ja sosiaalisesti eheän toiminnallisen seudun, joka on osaamisalueillaan verkostoitunut valtakunnallisten ja kansainvälisten yhteistyökumppaneiden kanssa. Yhteistyö ympäröivän maakunnan kanssa on tiivistä. Seutuyhteistyön avulla kunnat tarjoavat alueen asukkaille laadukkaat peruspalvelut ja monipuoliset sivistys, vapaa-aika- ja kulttuuripalvelut. Alueen toimijoiden yhteistyö on vankalla pohjalla ja kehityksen suuntaviivoista vallitsee yksituumaisuus. Yrittäjyyttä arvostetaan, työpaikkojen määrä kasvaa tasaisesti ja sosiaalinen eheys ja alueen oma identiteetti kumpuavat seudun vahvasta menestyksestä, perinteestä ja kulttuurista.

1. JOENSUUN SEUDUN EDELLYTYKSET ALUEKESKUSOHJELMA-MENETTELYYN

Joensuun seutu on Joensuun seudun yhteistyöryhmään (Jyty) kuuluvien kahdeksan kunnan muodostama kokonaisuus. Siihen kuuluvat Joensuun seutukunnan kuusi kuntaa (Eno, Joensuu, Kiihtelysvaara, Kontiolahti, Liperi, Pyhäselkä) sekä molemmat Outokummun seutukunnan kunnat (Outokumpu, Polvijärvi).

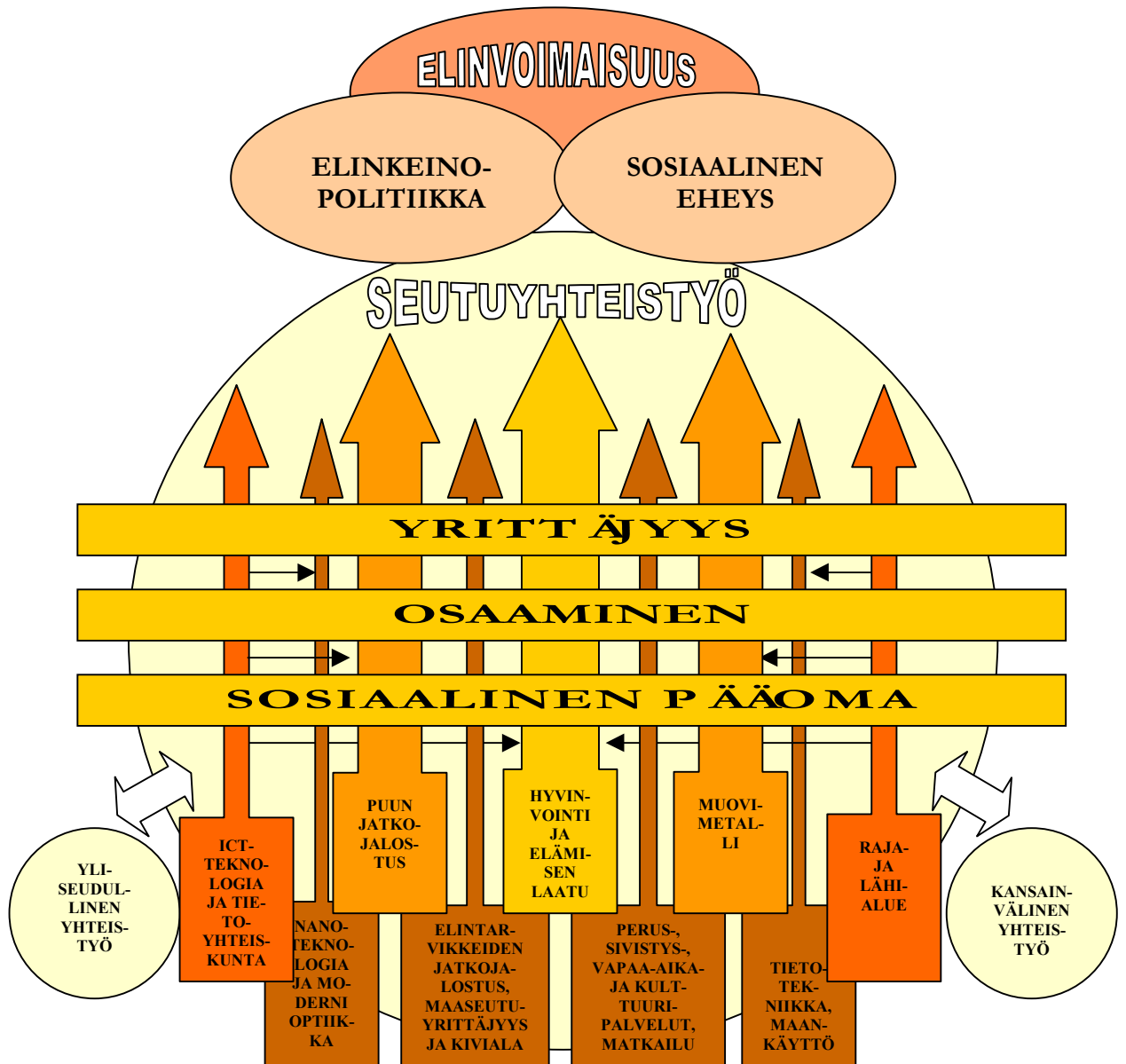
Yli 105 000 asukkaan Joensuun seudun kehitys on ollut myönteistä. Väkiluku kasvaa ja seutu on nousemassa maan harvalukuisten muuttovoittoalueiden joukkoon. Aluetaloudellinen kehitys on ollut suotuisaa ja etenkin teollisuussektorin kasvu viime vuosina erittäin vahvaa. Monialainen koulutus- ja tutkimusjärjestelmä yliopistoineen ja ammattikorkeakouluineen on täydentynyt osaamiskeskusohjelmien ja Joensuun Tiedepuiston myötä koulutuksen ja elinkeinoelämän yhteiseksi osaamisverkoksi. Vaikka kehitysedellytykset Joensuun seudulla ovat hyvät, 1990-luvun talouskriisin mukanaan tuoman rakennemuutoksen jäljet ovat vielä näkyvillä. Erityisesti korkealla tasolla pysyttelevä työttömyys on vakava sosiaalinen ongelma ja elinkeinoelämän kehitystä rajoittava tekijä.

Suotuisan kehityksen kannalta on oleellista, että **yhteinen tahto kuntien ja muiden alueellisten toimijoiden yhteistyön tiivistämiseen ja aluekeskusohjelmamennettelyn mukanaan tuomiin uusiin mahdollisuuksiin tarttumiseen on olemassa**. Tahtoa ja sitoutumista on osoitettu mm. laaja-alaisesti alueen toimijoita koonneissa aluekeskusohjelmamennemaareissa. Aluekeskusohjelmaehdotuksen sisällön muovautuminen on ollut prosessi, joka on edennyt eri toimijaryhmien osallistumisen ja aktiivisen vuoropuhelun kautta.

Joensuun seudun kunnilla on usean vuoden kokemus yhteistyöstä elinkeinojen kehittämisessä, palvelutuotannossa ja edunvalvonnassa. Yhteistyötä ohjaa Joensuun seudun yhteistyöryhmän kehittämisohjelma, ja sen puitteet määrittelee seutusopimus. **Yhteistyötä on laajennettu ja syvennetty määrätietoisesti**. Tuore esimerkki on vuoden 2001 alussa käynnistetty Joensuun seudun yleiskaavoitusyhteistyö. Sen pilottikohteena on kolmen kunnan alueille ulottuva Marjala-Pilkko-Onttola –alue. Vuoden 2001 tammikuussa perustettu Joensuun Seudun Elinkeinokeskus Oy on puolestaan uusiin tekijä elinkeinoyhteistyössä. Maaseudun ja kaupungin tasapainoista kehitystä ja vuorovaikutusta tukevat mm. tietoyhteiskuntavalmiuksien ja tietoverkkojen kehittämiseen suuntautuvat panostukset.

Joensuun seudun kehittämisen painopisteitä kuvataan kuviossa 1. Joensuun seudun toimialarakenne on kansallisessa vertailussa poikkeuksellisen monipuolinen, joten hyviä kehittämiskohteita on paljon. Tässä aluekeskusohjelmassa keskitytään kuitenkin vain osaan niistä. Suurimmat panokset suunnataan alueen vahvuuksiin **hyvinvointi-, puu- ja metsä- sekä muovi- ja metallialoilla**. Näillä painoaloilla Joensuun seudulla on kansallisesti ja kansainvälisesti merkittävää korkeatasoista erityisosaamista. Painoaloja tukevia kokonaisuksia ovat **raja- ja lähialueosaaminen** sekä moderni tietoyhteiskunta ja informaatio- ja kommunikaatioteknologia. Näillä osaamisalueilla kehitys tuo mukanaan uusia mahdollisuuksia luoden samalla edellytyksiä muiden alojen kasvulle.

KUVIO 1. Joensuun seudun kehittämisen painopisteet.

Painoalojen kehittämisellä tavoitellaan **Joensuun seudun omille vahvuuksille rakentavaa omaehtoista ja itseään vahvistavaa kasvua**. Se perustuu ihmisissä ja organisaatioissa piilevän tiedon ja osaamisen hyödyntämiseen, kasvun esteiden poistamiseen ja toimintaedellytysten parantamiseen. Suotuisan toimintaympäristön ja yhteistyön kehittämisellä luodaan vahvuuksia, jotka eivät ole suoraan kopioitavissa tai kilpailutettavissa vaan ne ovat alueelle sisäänrakennettuja. Painoaloilla **osaamisen siirron prosessien kehittäminen, yrittäjyyden edistäminen ja sosiaalisen pääoman kasvattaminen** ovat Joensuun seudun kehittämisen teemoja, joihin panostaminen on koko maakunnan myönteisen kehityksen edellytys.

Esitetyt painotukset tukevat kaupunkiseutujen välisen vuorovaikutuksen syvenemistä. Puun jatkojalostuksessa hyödynnetään itäsuomalaista ja valtakunnallista osaamisverkos-

toa ja yhteistyötä. Hyvinvointisektorilla itäsuomalainen yhteistyö perustuu työnjakoon, jossa hyödynnetään alueiden erityisosaamista. Esimerkkejä yhteistyöstä ovat mm. Itä-Suomen verkostomallinen opetussosiaalikeskus (ISO) ja terveydenhuollon teknologian soveltamisessa tehtävä yhteistyö Kuopion yliopiston ja yliopistollisen sairaalan kanssa. Osaltaan tämä kytkentä vahvistaa Itä-Suomen yliopistojen välistä verkostoyhteistyötä, jota on viime aikoina kehitetty mm. kauppatieteen, ympäristötekniikan ja virtuaaliyliopiston puitteissa.

Valitut painoalat ovat keskeisesti esillä Joensuun seudun kuntien elinkeinostrategioissa, seudun kehittämissuunnitelmassa, Pohjois-Karjalan kehittämisen puitteet määrittelevässä POKAT 2006 –asiakirjassa sekä Itä-Suomen Tavoite 1 –ohjelman Pohjois-Karjalan osiossa. Lisäksi maakunnan yhteistyöryhmä on sitoutunut ns. kärkihankesopimuksen hankekokonaisuuksien (Tiedepuisto ja sen koordinoima Pohjois-Karjalan osaamiskeskusohjelma sekä informaatioteknologia ja media-ala) rahoittamiseen EU:n rakennerahaston varoilla.

Aluekeskusohjelman keskeisenä tavoitteena on seutuyhteistyön lisääminen. Joensuun seudulla se tarkoittaa ns. Jyty-yhteistyön syventämistä ja avaamista uusille toimijoille. Tämän uudistuvan Jyty-seutuyhteistyön lähtökohtia kuvaavat seuraavat teesit:

1. Aluekeskusohjelman puitteissa tapahtuva Jyty-yhteistyön tiivistäminen ja erityisesti elinkeinopoliittinen yhteistyö edellyttävät voimassa olevan seudullisen kehittämissuunnitelman syventämistä ja terävöittämistä. Tältä osin aluekeskusohjelmapirosessi kytkeytyy luontevasti vuoden 2001 aikana tapahtuvaan kehittämissuunnitelman uudistamiseen. Pääperiaate on, että **Jyтын kehittämissuunnitelmassa asetettuja kehittämisen raameja täydennetään ja tehostetaan aluekeskusohjelman painotusten mukaan suunnatuilla kehittämissuunnitelmilla.**
2. Joensuun seudun ja sen ydinalueen aseman vahvistuminen kansallisessa ja kansainvälisessä keskusverkossa on Pohjois-Karjalan ja koko Itä-Suomen kehityksen kannalta välttämätöntä. Tämä merkitsee sitä, että Jyty-alueen kehittäminen ja kuntayhteistyö ei voi käpertyä omaan seudullisuuteensa, vaan **yhteistyöhön on kyettävä – kansallisia ja ylikansallisia kytkentöjä unohtamatta – ennen kaikkea ympäröivän maakunnan ja läheisten aluekeskusten kanssa.**
3. Elinkeinoelämän keskushakuisuus heijastuu myös Jyty-alueen sisäiseen kehitykseen. Uhkana on, että ydinalueen ja seudun reuna-alueiden intressit vastakohtaistuvat. Toisaalta Jyty-alueen kahdeksan kunnan eri yhdyskuntatyyppien kirjo luo vaihtoehtoja laadukkaalle elämälle. Ihmisen mittainen, mutta eri yhdyskuntien muodostama kokonaisuus on Joensuun seudun vahvuus. Kyseessä oleva aluekeskusohjelma tarjoaa poikkeuksellisen mahdollisuuden täydentää nykyisiä aluekehityssuunnitelmia siten, että eri tahojen toimenpitein (esim. osaamiskeskusohjelmat) alkuun sysättyjen **Jyty-alueen myönteisten kasvukierteiden vaikutukset jakautuisivat alueellisesti entistä tasapuolisemmin.**

Nämä teesit ovat ohjanneet Joensuun seudun aluekeskusohjelmatyötä ja ovat omalta osaltaan vaikuttaneet seuraavaksi esitettävien Jyty-alueen ohjelmaluonnoksen painalojen valintaan.

2. JOENSUUN SEUDUN ALUEKESKUSOHJELMAN PAINOPISTEET

Tuotannolliset vahvuudet – Puun jatkojalostus, muovi ja metalli

Teollisuussektorin arvonlisäys oli Joensuun seudulla viime vuosikymmenen lopulla 1,5 mrd. mk suurempi kuin vuonna 1990, mikä merkitsi 140 prosentin kasvua. Vastaaviin kasvulukuihin maassamme ovat yltäneet vain elektroniikkateollisuuden menestyspaikkakunnat Oulu ja Salo. Vuonna 2000 teollisten työpaikkojen määrän kasvu Joensuun seudulla oli 639 (8,2 prosenttia). Uudet työpaikat syntyivät pääsääntöisesti muovimetallialalle ja puun jatkojalostukseen. Vaikka kansantalouden viimeaikainen myönteinen kehitys on perustunut pitkälti huipputeknologia-alojen kasvuun, Joensuun seudun ripeä kasvu osoittaa, että alueelliset vahvuudet ja kilpailukyky voivat löytyä myös uutta teknologiaa soveltavilta ja kehittävilta perinteisiltä aloilta.

Joensuu on vahvan **metsäosaamiskeskittymänsä** (METLA:n tutkimuskeskus, Euroopan metsäinstituutti, Joensuun yliopiston metsätieteellinen tiedekunta, Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun metsä- ja puualan koulutus, Puu- ja Metsäosaamiskeskus ja sen kärkihanke Puugia) ansiosta Euroopan metsäpääkaupunki. Metsäalan korkeatasoinen tutkimus ja koulutus, lähialueiden huomattavat metsävarat ja menestyvät yritykset muodostavat vahvan pohjan Joensuun seudun puuta jatkojalostavan teollisuuden kasvulle. Joensuun seudun toinen tuotannollinen veturi on nopeasti kasvava **muovi-metalliala**. Sen kehitystä tukevat alan osaamiskeskusohjelman toteutuksesta vastaava Itä-Suomen muovimetallikeskus ja Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun insinöörikoulutus. Molemmat tahot tekevät tiivistä yhteistyötä alueen yritysten kanssa.

Kaikkiaan muovi-metallialalla ja puun jatkojalostuksessa Joensuun seudulla toimii noin 600 yritystä. Joukkoon kuuluvat alueen teolliset kärkiyritykset, omilla sektoreillaan maailman johtaviin valmistajiin lukeutuvat Perlos Oyj ja Abloy Oy. Muita kansainvälisesti toimivia veturiyrityksiä alueella ovat mm. Timberjack Oy, Labsystems Oy, Exel Oyj, Outokumpu Turula Oy ja Mantsinen Yhtiöt Oy. Näiden yritysten ja niiden alihankkijoiden menestyksen pohja on tuotekehityksessä ja erityisosaamisessa, joka on ankkuroitunut tukevasti Joensuun seudulle.

Lähtökohta kehityspanostuksen suuntaamiseen valituille aloille on otollinen. Kyseessä ovat kaikkien Joensuun seudun kuntien yhteiset tuotannolliset vahvuudet, jotka ovat myös valtakunnalliseen osaamiskeskusohjelmaan valittuja aloja. **Alueen merkittävien toimijoiden sitoutuminen osaamiskeskusten kehittämiseen on ollut voimakasta ja osaamiskesköksissä eri toimijoiden huippuosaaminen on yhdistynyt ainutlaatuiseksi kokonaiseksi konseptiksi.**

Joensuun Tiedepuisto hallinnoi sekä puu- ja metsä- että muovi-metalliosaamis-keskusta. Samalla Tiedepuisto toimii tiedon ja osaamisen siirtomekanismina Joensuun yliopiston ja Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun sekä alueen elinkeinoelämän välillä. Tiedepuiston, Joensuun yliopiston ja Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun yhteistyö osaamiskeskusohjelmassa ja alueellisessa kehittämisessä (mm. yhteinen kärkihankesopimus) on poikkeuksellisen laaja-alaista. Tiedepuistoa ja erityisesti siellä vahvassa kasvussa olevaa media- ja sisältötuotantoon sekä moderniin optiikkaan painottuvaa informaatioteknologia-alan osaamista voidaan pitää malliesimerkinä toimijoita yhteen sitovien institutionaalisten rakenteiden merkityksestä. Yliopiston tietojenkäsittelytieteen laitos ja ammattikorkea-

koulun median koulutusohjelma sekä lukuisat alan yritykset toimivat Joensuun Tiedepuistossa yhteisessä toimintaympäristössä samojen seinien sisällä. EVA:n raportissa *Mestareita vai maistereita* Joensuun Tiedepuiston todetaan olevan vaikuttavin esimerkki tämänkaltaisesta yhteistyöstä. Suomen Kuntaliiton ja Suomen Yrittäjien *Positiivisen aluekehityksen hankkeessa* Joensuun Tiedepuiston yhteistyöhön perustuva toimintamalli tuodaan esille hyvänä käytäntönä.

Myös toisen asteen ammatillisen koulutuksen osaamisketjut ja koulutuksen kokoaminen laaja-alaisen maakunnallisen koulutuskuntayhtymän piiriin ovat merkittäviä saavutuksia. Tiiviiseen yhteistyöhön perustuvat toimintamallit tarjoavat hyvän pohjan kehitystoimenpiteille.

Joensuun seudun aluekeskusohjelman keskeinen tavoite on tunnistaa **Tiedepuiston toiminnasta ja toimintatavoista ne elementit, joita vahvistamalla aluekeskusohjelma entisestään syventää ja laajentaa osaamiskeskusohjelman seudullista vaikuttavuutta.** Tärkeitä **kehittämisteemoja** ovat:

- osaamiskeskusten toiminnan ja seudun vahvojen toimialaklusterien toimintaedellytysten lomittaminen toisiinsa siten, että erityisesti tuotannollista yritystoimintaa koskevia osioita tehostetaan kehittämällä sekä seudun avainyritysten ja osaamiskeskusohjelman yhteistyötä että seudun pienyrityksille suunnattavia toimenpiteitä,
- osaamiskeskusohjelmassa ja Tiedepuistoon sijoittuneissa IT-toiminnoissa kehitettyjen tiedon ja osaamisen siirron menetelmien siirtäminen muille seudun tärkeille toimialoille, esimerkiksi tuotekehityksestä lopputuotteisiin ulottuvien kytkentöjen ja toimintatapojen soveltaminen alueen muussa yritystoiminnassa,
- yrityshautomoihin ja muuhun alkavien yritysten neuvontaan liittyvä Tiedepuiston ja seudun muiden yrityspalvelupisteiden ja –organisaatioiden välisen työnjaon kehittäminen.

Oleellista on **Joensuun seudun kehittämis- ja koulutusorganisaatioiden ja yritysten voimavarojen yhdistäminen ja yhteistyöosaamisen kehittäminen** niin, että korkeatasoinen erityisosaaminen generoi alueellisia hyötyjä kehittäen samalla keskuskaupungin ja maaseudun välistä vuorovaikutusta. Osaamiskeskusohjelmaa täydentävää ja sen alueellista vaikuttavuutta edistävää prosessia koordinoi Joensuun Seudun Elinkeinokeskus Oy yhdessä osaamiskeskusten johdon kanssa.

Hyvinvointi – Itsenäinen selviytyminen ja laadukas elämä

Joensuun seudun aluekeskusohjelmaehdotuksen toisena keskeisenä painopisteenä on **hyvinvointi-klusteriyhteistyö alueen ja elinkeinorakenteen kehittämiseksi ja uusien innovaatioiden synnyttämiseksi.** Sen tavoitteita ovat:

- hyvinvointiteknologian tuotteita ja hyvinvointipalveluja tarjoavien ja kehittävien julkisten ja yksityisten toimijoiden, projektien, tutkimusyksiköiden ja yritysten verkostoyhteyksien tiivistäminen ja kiinteiden yhteistoimintamallien luominen,
- yhteisen toimintamallin kehittäminen hyvinvointiteknologian sovellutusten sekä alan palvelu- ja tuoteinnovaatioiden tuotekehitystyössä kiinnittäen Joensuun seudun osaa-

misrakenteiden (puuteknologia, muovi-metalliala, informaatio- ja kommunikaatioteknologia) osaaminen hyvinvointiklusteritoimintaan ja

- valtakunnallisten yhteyksien tiivistäminen ja partneriyhteyksien luominen alihankinnan, verkostoyrittäjyyden sekä alan tutkimus- ja tuotekehitystyön edistämiseksi.

Seutuyhteistyön, toimijoita laajalti kokoavien uusien toimintamallien, palveluinnovaatioiden ja teknologisten ratkaisujen avulla **uudistetaan palvelujärjestelmiä, luodaan toimintaedellytyksiä ja suotuista kasvualustaa hyvinvointiyrittäjyydelle sekä turvataan palvelujen saatavuus.**

Hyvinvointisektorin hankkeita yhdistävä teema on itsenäinen selviytyminen ja laadukas elämä. Itsenäisen selviytymisen edistäminen edellyttää sekä ikääntyvän väestön että eri tavoin syrjäytyneiden ihmisten tarpeiden huomioimista. Ikääntyvien ihmisten kotona selviytymisen edistäminen kattaa kotihoidon ja palvelujärjestelmän kehittämisen sekä kotona asumista helpottavan hyvinvointitekniikan kehittämisen ja soveltamisen.

Joensuun seudun erityisosaamisalueet itsenäistä selviytymistä edistävässä hyvinvointitekniikan kehittämisessä liittyvät apuvälinetuotantoon, eri ihmisryhmien käyttöön soveltuvaan teknologiaan, sosiaali- ja terveydenhuollon tietojärjestelmiin, kommunikointia ja vuorovaikutusta edistäviin järjestelmiin, turvallisuusteknologiaan ja esteettömyysosaamiseen. Viimeksi mainitusta esimerkkejä ovat Suomen ensimmäinen esteetön kaupunginosa Marjala ja esteettömyyden huomioiminen kaupunkikeskustaa rakennettaessa.

Hyvinvointisektorin kehittämisen tärkeä tulevaisuuden mahdollisuus on tiiviissä yhteistyössä Jytyn elinkeino- ja palveluryhmien, hyvinvointialan yritysten, asiantuntijatahojen ja alueen koulutusorganisaatioiden kanssa toimivan **esteettömyyden ja itsenäisen suoriutumisen innovaatiokeskuksen perustaminen.** Laajennettavissa olevan pohjan ja valmiin toimijaverkoston innovaatiokeskukselle tarjoaa itsenäisen suoriutumisen ja apuvälinealan kehittämisskeskus ISAK. Pohjaa yhteistyön syventämiselle on luotu mm. vuoden 2001 alussa STM :n tuella käynnistetyssä ISAK –kehittämisskeskuksen ja Jyty-kuntien yhteistyönä toteutettavassa *Apuvälineiden ylläpitotoiminnan kehittämishankkeessa*. Myös kansanterveystyössä on ulottuvuuksia, joiden kehittäminen on luonteva osa Joensuun seudun aluekeskusohjelman toteuttamista. Alueen kansanterveystyön saavutuksista on osoituksena kansainvälisesti tunnettu *Pohjois-Karjala –projekti*.

Itsenäinen selviytyminen ja laadukas elämä on teema, jolla on selkeitä yhtymäkohtia muihin seudulla käynnissä tai vireillä oleviin hankkeisiin. Joensuun kaupungin ja kansalaisjärjestöjen toimesta on valmisteltu EQUAL –rahoitteista hanketta, jolla pyritään helpottamaan heikoimmassa työmarkkina-asemassa olevien ryhmien integroitumista työmarkkinoille ja asuinympäristöön. Tämä hanke on toteutuessaan merkittävä väline alueellisen hyvinvoinnin lisäämiselle ja se yhdistää julkisen sektorin eri hallinnonalojen, kansalaisjärjestöjen ja yksityisten toimijoiden vahvuudet uusien hyvinvointipalvelujen kehittämiseksi. Laajasti alueen toimijoita yhteen kokoava hanke on samalla uusi toimintamalli, jonka yhteistyörakenteita voidaan hyödyntää myös aluekeskusohjelman yhteistyöverkostojen muodostamisessa. Vastaavaa kokemusta edustaa *Pohjois-Karjalan sosiaalitekniikan kehittämissprojekti*, joka muodostui eri toimijoita yhteen kokoavista osioista.

Uudessa toimintamallissa keskeistä ei ole hallinnoijan rooli vaan **toimijoiden yhteistyön edistäminen, toimijoiden voimavarojen kokoaminen ja kehitysrakenteiden vahvis-**

taminen. Tältä osin voidaan hyödyntää mm. *Työelämämuutosten ennakointi osana hyvinvointiklusteria Pohjois-Karjalassa* –projektissa saatua ennakoitietoa. Toimintaympäristön kehittämistyötä edustaa myös alueella toteutettava KTM :n *Hoiva 2000 –projekti*, jolla edistetään hoivayrittäjyyttä sosiaali- ja terveyspalvelualalla. Pyrkimyksenä on viedä eteenpäin palvelujen tilaajien (kunnat) ja tarjoajien (yritykset) välistä yhteistyötä.

Aluekeskusohjelman puitteissa toteutettava kehitystyö suuntautuu erityisesti hyvinvointiyrittäjyyden edistämiseen, joten seudullinen elinkeinoyhtiö on luonteva kehitystyön koordinaattoritaho. Itsenäisen selviytymisen edistäminen muodostaa Joensuun Seudun Elinkeinokeskus Oy:n koordinoiman hankekokonaisuuden, jonka alle kootaan myöhemmässä vaiheessa tarkemmin määriteltävät hankkeet.

Joensuun seudun raja- ja lähialueyhteistyö

Joensuun seudun sijainti Venäjän rajan tuntumassa ja osaaminen raja- ja lähialueyhteistyössä ovat alueen selkeä erityisyys verrattuna muihin Suomen aluekeskuksiin. Tätä voimavaraa pyritään hyödyntämään myös aluekehityksessä. Läheiset raja-asetat luovat perustan yhteydenpidolle ja korostavat Joensuun seudun toiminnallisia yhteyksiä läheisiin rajaseutukuntiin. Puun jatkojalostuksen tavoitin raja- ja lähialueosaaminen yhdistää Joensuun seudun kiinteästi Pohjois-Karjalan muihin seutukuntiin.

Neuvostoliiton romahtaminen ja Suomen liittyminen Euroopan Unioniin on luonut Joensuun seudulle raja-alueena uuden tilanteen. Molemmiin puolin rajaa on viime vuosina tehty määrätietoista työtä raja- ja lähialueosaamisen kehittämiseksi. Käytännön yhteistyöstä on kasvanut laaja joukko rajaosaajia. Esimerkiksi **Joensuun yliopiston yhdeksi painoalaksi on asetettu reuna- ja raja-alueiden yhteiskunta- ja kulttuurikehitys**, jossa osaamista pyritään hyödyntämään paikallista laajemmassa perspektiivissä. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun Venäjä-yhteistyöhankkeet ovat koulutuksen saralla merkittäviä. Joensuun seutua voidaan tarkastella Euroopan Unionin perspektiivistä yhtenä merkittävänä Pohjoisen ulottuvuuden alueellisena toteuttajana.

Raja-alueyhteistyössä pyritään yhdessä naapurin kanssa kehittämään kummankin valtion rajaseutua. Suomen kolmen itäisimmän maakunnan ja Karjalan tasavallan välille on perustettu Euregio Karelia. Sen ohjenuorana toimii kahden ohjelma-alueen välinen yhteinen raja-alueohjelma kärkihankkeineen. Euregio Karelia on ensimmäinen Euregio-alue EU:n ja Venäjän maarajalla ja samalla olennainen uusi toimija Pohjoisen ulottuvuuden politiikassa. Välineinä tässä on mm. EU:n INTERREG -yhteisöaloite, jonka sovittamiseksi toimimaan yhdessä TACIS Cross Border Co-operation –ohjelman kanssa on tehty paljon työtä. Tämä rakenne luo Joensuun seudulle tulevaisuudessa yhä paremmat välineet raja-alueyhteistyön kehittämiseksi.

Suomen ja Venäjän raja lukeutuu maailman suurimpiin hyvinvointikuiluihin. Tilanne asettaa vakavat haasteet yhteistyölle ja antaa painoarvoa Joensuun seudun osaamiselle **lähialueyhteistyössä**. Ystävyyskuntatoiminta ja eri järjestöjen toiminta kansalaisyhteiskunnan tasolla ovat jo vakiintuneet tasoittamaan osaltaan elintasoeroja. Eräs merkittävimmistä hankkeista sosiaali- ja terveydenhuollon alalla on ollut hyvin tuloksin viety *Pohjois-Karjala –projektin* toimintamalli Pitkärannan alueelle Venäjän Karjalaan. Määrätietoista työtä tehdään myös huumeiden käytön leviämisen ehkäisemiseksi sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen parantamiseksi.

Taloudellisesti kiinnostavia elementtejä rajakaupalle ovat mm. Venäjän Karjalan puu- ja metsäsektori sekä luonnonkiviesiintymät. Pohjois-Karjalan kauppakamarin Idänkaupan yksiköllä on kaupan sektorilla merkittävä asiantuntijarooli. Eräs avainaloista on karjalainen kulttuuri, jota pyritään hyödyntämään sekä matkailun kehittämisessä että alueellisten identiteettien rakentamisessa. Tässä työssä kulttuurikeskus Carelicumin rooli on keskeinen. Pitkän tähtäimen aluekehityksessä keskeinen elementti on työvoiman saatavuus, jolloin Joensuun seudun sijainti raja-alueella ja osaamisperustan hyödyntäminen tulevat entistään korostumaan.

Raja- ja lähialueyhteistyön tavoitteiksi Joensuun seudun aluekeskusohjelmassa asetetaan:

- Joensuun seudun raja- ja lähialueosaamisperustan vakiinnuttaminen osaamiskeskukseksi. Siinä keskeisenä nähdään tietotaidon välittäminen eri toimijatasoille paitsi alueellisesti ja kansallisesti, mutta myös kansainvälisesti,
- raja-alueyhteistyön jatkaminen ja syventäminen liike-elämän, kansalaistoiminnan, ympäristön, matkailun, kulttuurin ja hyvinvoinnin aloilla yhteistyössä Pohjois-Karjalan muiden seutukuntien kanssa, sekä
- määrätietoiset ponnistelut liikenneyhteyksien parantamiseksi ja työmatkojen rajanylitysten helpottamiseksi.

Ohjelman toteuttaminen – Seutuyhteistyö

Joensuun seudun aluekeskusohjelman neljäs teemallinen kokonaisuus on **seudun elinvoimaisuuden vahvistaminen eri tahoja ja toimijoita yhteen kokoavan seutuyhteistyön avulla**. Yhteistyöosaamisen kehittäminen suunnataan erityisesti edellä esitetyille kolmelle avainalalle. Näiden avainalojen valinta perustuu kahteen seikkaan:

1. alojen kehittäminen edesauttaa koko Joensuun seudun tasapainoista kehittämistä kuntien yhteisillä vahvuusalueilla ja
2. näillä aloilla voidaan hyödyntää jo olemassa olevia valmiita vahvoja organisaatioita ja vankkaa osaamisperustaa.

Vaikka Joensuun seudun aluekeskusohjelmaehdotuksessa suunnataan kehitystoimenpiteitä valituille avainaloille, kyseessä on ennen kaikkea prosessin eteenpäin vieminen. Näin pyritään **alueellisten organisaatioiden voimavarojen yhdistämiseen, synergiaetujen saavuttamiseen sekä yritystoiminnan edellytysten kohentamiseen ja uuden yrittäjyyden synnyttämiseen**. Korkean työttömyyden leimaamalla alueella myös **sosiaalisen eheyden luominen edellyttää ennen kaikkea uusien työpaikkojen syntymistä**. Joensuun seudulla työpaikkoja on viime vuosina syntynyt erityisesti teollisuuteen, joten teollisuuden toimintaedellytysten ja myönteisen kehityksen tukeminen on Joensuun seudun aluekeskusohjelman keskeinen tavoite.

Joensuun seudun kehittämisen teemat ovat:

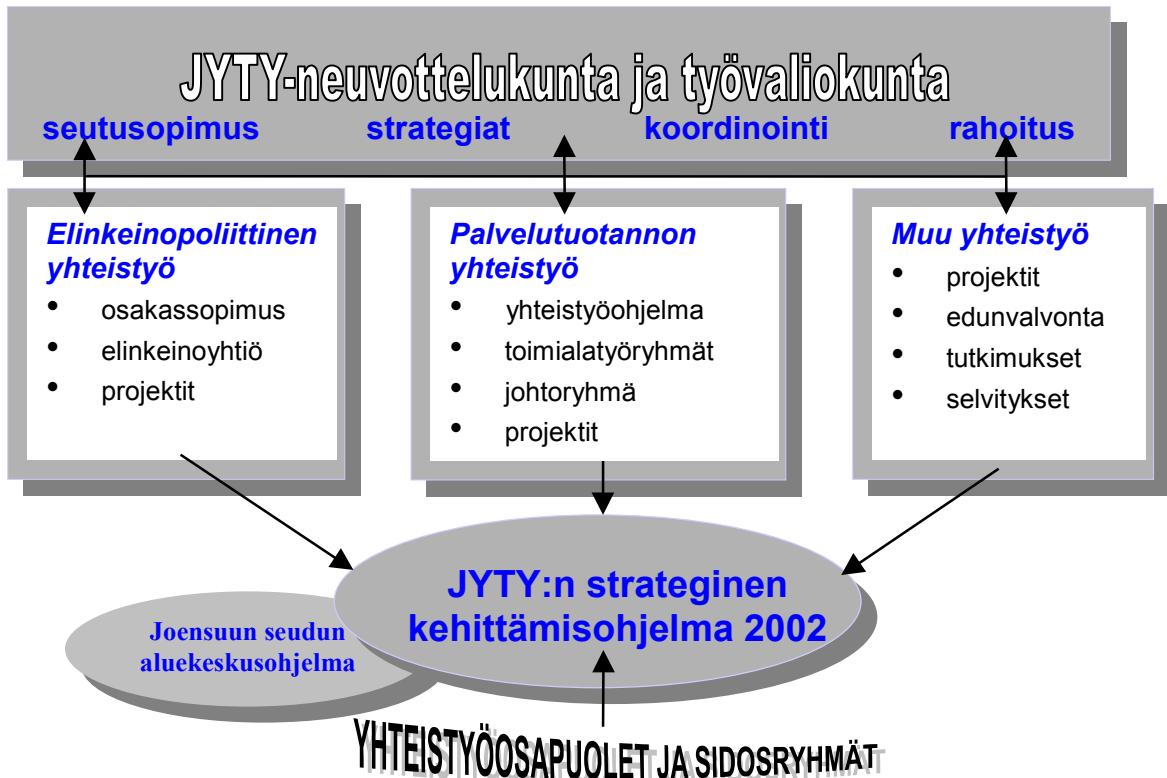
- **yrittäjyys**, joka on alueellisen kehittämisen kannalta avainasemassa, sillä dynaamiset, innovatiiviset ja menestyvät yritykset toimivat alueellisen kasvun vauhdittajina,

- **osaaminen**, joka on niin yritysten kuin myös alueellisen kilpailukyvyn edellytys ja alueellisen innovaatiojärjestelmän perusta, sekä
- keskinäiseen luottamukseen, vuorovaikutukseen ja kumppanuuteen perustuva yhteisön toimijaverkostoihin kasautunut **sosiaalinen pääoma**, joka on ihmisten ja organisaatioiden kykyä toimia yhdessä niin että alueelle kasautunutta osaamista hyödynnetään ja alueellista innovaatioprosessia edistetään.

Teemat edellyttävät paitsi elinkeinojen kehittämistä vastaavien organisaatioiden uudistamista, myös yritysten tarpeiden huomioimista ja yritysten aktiivisuutta. Joensuun seudulla yritysten ja tutkimus- ja koulutusorganisaatioiden vuorovaikutuksen ja kumppanuuden lisäämiseksi on jo otettu merkittäviä askeleita. Esimerkkejä yritysten ja koulutusorganisaatioiden uudesta kumppanuudesta ovat yrittäjyyskasvatuksen esiinnousu (Joensuun yliopiston yrittäjyysyliopisto ja Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun yrittäjyyskoulutus) sekä osaamiskeskusohjelmien yritysten tarpeisiin räätälöity koulutus (*Osaava Pohjois-Karjala*) ja yritysten kasvua palveleva tutkimus-, tuotekehitys-, muotoilu- ja palvelutoiminta (Puugia, Tuotekehityskeskus). Esimerkit kertovat osaltaan siitä, että Joensuun seudun laaja julkinen sektori monipuolisine koulutusjärjestelmineen tulee nähdä vahvuutena. Toisaalta **koulutuksen, elinkeinopolitiikan ja aluekehityksen yhteensovittaminen on merkittävimpiä tulevaisuuden haasteita**. Aluekeskusohjelmatyön myötä yhteistyön edellytyksiä ja tehtävien koordinoitua pyritään edelleen parantamaan.

Eri toimenpiteiden sitominen toisiinsa ja hankkeiden koordinoitua edellyttävät vahvaa organisaatiota. **Aluekeskusohjelmajärjestelmän koordinoitua varten Joensuun seudun kunnilla on valmis Jyty-organisaatio ja seudullinen elinkeinoyhtiö** (kuviot 2).

Kuvio 2. Jyty-organisaatio ja Joensuun seudun kehittämisen toimintamalli.

Joensuun seudun kahdeksan kuntaa perustivat yhteistyöelimekseen Joensuun seudun yhteistyöryhmän (Jyty) vuonna 1993. Alkuvuosien tunnustelun jälkeen yhteistyö on laajentunut ja käsittää nykyisin elinkeinojen kehittämisen, palvelut, edunvalvonnan ja yleiskaa-voitusyhteistyön. **Jyty-yhteistyötä ohjaa kehittämisohjelma**, joka sisältää elinkeinojen ja palvelujen toimialakohtaiset strategiat. **Yhteistyön yleiset puitteet määrittelee vuoden 2000 lopussa hyväksytty seutusopimus**. Sopimuksen mukaan Jyty-kunnat tekevät avointa ja luottamuksellista yhteistyötä seudun talouden ja työllisyyden sekä palveluiden vahvistamiseksi. Tavoitteena on yhtenäinen, kilpailukykyinen, kansainvälinen ja elinvoimainen seutu, jonka imago on hyvä.

Jytyn yhteistyöorganisaatioon kuuluvat **neuvottelukunta ja sen työvaliokunta, elinkeinoyhtiö sekä seudulliset palvelutyöryhmät**. Ylintä päätösvaltaa käyttää luottamushenkilöistä koostuva neuvottelukunta. Kaupungin- ja kunnanjohtajista koostuva työvaliokunta toimii neuvottelukunnan esittelijänä sekä ohjaa ja johtaa käytännön yhteistyötä. Lisäksi työvaliokunta asettaa yhteistyön palvelutehtäviä hoitavat palvelutyöryhmät, joita on tällä hetkellä kahdeksan. Palvelutyöryhmien puheenjohtajisto muodostaa palvelutyöryhmien johtoryhmän, jonka puheenjohtajana toimii työvaliokunnan puheenjohtaja.

Elinkeinoyhteistyötä hoidetaan vuoden 2001 tammikuussa perustetussa Joensuun ja Outokummun kaupunkien sekä Enon, Kiihtelysvaaran, Kontiolahden, Liperin ja Pyhäselän kuntien yhteisessä elinkeinoyhtiössä, **Joensuun Seudun Elinkeinokeskus Oy:ssä**. Elinkeinoyhtiön toiminnasta vastaa toimitusjohtaja. Toimitusjohtajan apuna toimii Joensuun seudun elinkeinopoliittinen johtoryhmä, johon kuuluvat kuntien elinkeinoasiamiehet tai muut vastaavia tehtäviä hoitavat kuntien edustajat.

Jyty-yhteistyötä on syvennetty ”hitaasti kiiruhtaen”, asteittain ja epäonnistumisia välttämällä, että:

- yhteistyö ei ole ollut itseisarvo, vaan sen kannattavuutta on mitattu tuloksilla,
- uusien rakenteiden on täytynyt läpäistä arjen rasiustesti, perinteisistä toimintatavoista on luovuttu vasta uusien ja yhteisten osoittaututtua paremmiksi,
- kunnilla on ollut ja on erilaisia ja osin myös ristiriitaisia intressejä; yhteistyössä ne on pyritty tunnistamaan, tunnustamaan ja hyväksymään,
- seutuyhteistyö ei ole ollut poissulkevaa, vaan yhteistyötä on kehitetty useilla eri rintamilla, kulloinenkin kuntakoalitio ja yhteistyön syvyys on mitoitettu sektorikohtaisiin mahdollisuuksiin ja esimerkiksi maakunnallisiin tarpeisiin sopivaksi.

Alueellisessa kehittämis-yhteistyössä on kuntien ohella mukana lukuisa joukko muita kehittämis-, koulutus- ja tutkimusorganisaatioita ja toimijaryhmiä. Kehittäjätahojen toiminta Joensuun seudulla ei kuitenkaan ole keskenään koordinoitua, eikä olemassa olevaa asiantuntemusta ole vielä täysimittaisesti valjastettu yhteiseen käyttöön. Ilman uudistumista Jyty-yhteistyötä uhkaa monilta maamme seuduilta tutuksi tullut kehityskuva: julistuksista ja ylevistä periaatepäätöksistä huolimatta kuntayhteistyö sektoroituu ja kokonaisuuden kehittämisen sijasta yhteistyössä korostuu puuhastelu yksittäisten hankkeiden parissa.

Joensuun seudun aluekeskusohjelman **tärkein tehtävä onkin löytää uusia toimintatapoja kuntien yhteistyön kehittämiseksi ja eri kehittäjien ja asiantuntijoiden voimava-**

rojen kokoamiseksi. Tavoitteena on jalostaa ja hioa nykyisestä Jyty-yhteistyöstä paikallinen ja omaleimainen Joensuun seudun kehityskonsepti. Se ei ole kehityksen suuntaa koskevien näkyjen ja näiden visioiden toteutumiseen tähtäävien toimenpiteiden luettelo. Sen keskeiseen sisältöön eivät myöskään kuulu jo toimivaksi testatun yhteistyöorganisaation lennokkaat ja itseään korostavat uudistukset. Kyseessä on paljon näkymättömämpi, hitaampi ja vaativampi tapahtumasarja, joka tapahtuu enimmäkseen kuntapäätäjien, virkamiesten ja muiden Jyty-alueen kehittäjien korvien välissä. **Joensuun seudun uusi kehittämisskonsepti on ennen kaikkea suhtautumistavan muutos.** Se on sopeutumista jatkuvaan muutokseen ja ennakoivaa aktiivista tarttumista kehityksen kiihkeästä rytmistä esiin työntyviin kehitysimpulsseihin ja vain vaivoin tunnistettaviin orastaviin kasvukierteisiin.

Joensuun seudun uuden kehityskonseptin omaksumista tukevia virikkeitä ja harjoitteita keskitetään kahtaalle.

Ensinnäkin Joensuun seudun aluekeskusohjelmaa varten Jytyn yhteistyöorganisaatioon perustetaan erityinen **aluekeskustyöryhmä**. Kuntien lisäksi työryhmään kutsutaan edustajia keskeisistä toimija- ja vaikuttajatahoista (mm. elinkeinoelämä, kansalaisjärjestöt, työmarkkinajärjestöt, valtion aluehallinto ja muut aluekehitystoimijat sekä koulutus- ja tutkimuslaitokset). Työryhmän perustamisella tavoitellaan kahta asiaa:

1. Työryhmän perustaminen avaa ja laajentaa nykyistä virkamiesjohtoista Jyty-kuntayhteistyötä ja tuo siten uusia virikkeitä ja laajempaa näkemystä Joensuun seudun kehittämiskeskusteluun. Lisäksi Joensuun seudun aluekeskusohjelman laatimiseen liittyneissä seminaareissa havaittiin, että seudullisten toimijoiden yhteen saattaminen on arvo sinänsä. Alueen kehittämistyössä korostuvan verkottumisen ja eri tyyppisten organisaatioiden välisten yhteishankkeiden välttämätön edellytys on, että eri toimijat tuntevat toisensa ja yhteistyöhön on tarjolla mielekäs keskustelufoorumi ja toiminta-areena.
2. Työryhmä seuraa ja suuntaa Joensuun seudun aluekeskusohjelman toteutusta siten, että alueen kehittämisessä vallitsee korkean asteen vireys ja valmius yllättävien sattumien myötä avautuvien kehitysmahdollisuuksien varalta. Eri alojen ja tahojen avainedustajat aluekeskustyöryhmään valitaan sillä perusteella, että avautuvat mahdollisuudet arvataan ajoissa ja tarvittavat ponnistukset kyetään aloittamaan viiveettä.

Toinen laji virikkeitä ja harjoitteita suunnataan kuntien elinkeinotoimeen. Tavoitteena on, että vuonna 2006 Joensuun seudulla toimii **monipuolinen erikoistuneiden yrityspalvelusteiden verkko**, jonka toimintaa koordinoi 31.1.2001 perustettu Joensuun Seudun Elinkeinokeskus Oy.

Tämän tavoitteen saavuttamista tukee peruskuntien panostus kuntakohtaisiin elinkeinotoimiin. Uusien vastuiden ja kuntien yhteisen elinkeinoyhtiön seudullisen roolin tehostamisen myötä Joensuun seudun elinkeinotoimen rahoituksen painopiste siirtyy kuitenkin vuoteen 2006 mennessä selvästi Joensuun Seudun Elinkeinokeskus Oy:n suuntaan. Pitkällä tähtäimellä peruskuntien elinkeinotoimen voimavaroista vapautuu resursseja, kun työnjakoa kehitetään ja päällekkäisiä toimintoja puretaan. Ylimenokauden ratkaisuna ja sopeutumiskauden aikana seudullisen elinkeinopolitiikan laajentaminen ja tehostaminen

Joensuun seudulla kuitenkin edellyttää aluekeskusohjelmaan toteutukseen varatun kansallisen rahoituksen käyttöä.

3. RAHOITUSSUUNNITELMA

Joensuun seudun kunnat rahoittavat Joensuun Seudun Elinkeinokeskus Oy:tä vuositasolla yhteensä 5.500.000 mk:lla. Yhtiöllä on keskeinen rooli aluekeskusohjelman käynnistämisessä sekä toteuttamisessa. Aluekeskusohjelmaa varten haetaan valtiolta 2.000.000 mk:aa vuonna 2001 ja vastaava summa vuonna 2002, jolla on tarkoitus vahvistaa ohjelman toteuttamista, hankesuunnittelua sekä seutuyhteistyötä. Rahoituksella palkataan projektihenkilöstöä, rahoitetaan asiantuntijaselvityksiä sekä tarvittavia suunnitelmia ohjelman eri osa-alueille. Tarkoituksena on myös käynnistää heti alkuvaiheesta ohjelman vaikutusten seuranta ja arviointi.

4. OHJELMAN TOTEUTUS

Joensuun seudun aluekeskusohjelman toteutuksesta vastaa Joensuun seudun yhteistyöryhmä, Jyty. Joensuun Seudun Elinkeinokeskus Oy toimii ohjelman koordinaattorina ja teemallisten kokonaisuuksien hankkeistajana. Asetettava aluekeskustyöryhmä ideoi, ohjaa ja suuntaa ohjelmatyötä ja seuraa ohjelman toteutusta.

Ohjelman rahoitussuunnitelma ja kokonaisbudjetti täsmentyvät hankkeistamisen yhteydessä vuoden 2001 viimeisellä neljänneksellä. Samalla asetetaan teemallisten kokonaisuuksien ja hankkeiden konkreettiset tavoitteet. Aluekeskusohjelman vaikuttavuutta mitataan suhteessa näihin tavoitteisiin. Viime kädessä ja osana Jytyn Kehittämishjelmaa käsillä olevan aluekeskusohjelman vaikuttavuuden keskeisiä mittareita ovat alueen työpaikkamäärän, alueellisen bruttokansantuotteen ja muuttoliikkeen kehitys.

Joensuun seudun aluekeskusohjelma

Kehittämisen painopisteet, tavoitteet ja toimenpiteet

Painopisteet	Tavoitteet	Toimenpiteet
Tuotannolliset vahvuudet	<ul style="list-style-type: none"> Kansallisesti ja kansainvälisesti kilpailukykyinen ja ripeästi kasvava puu- ja muovi-metalli-alan tuotantokeskittymä Erityisosaamisen täysimittainen hyödyntäminen ja alueellisiin vahvuuksiin perustuva kasvu 	<ul style="list-style-type: none"> Tiedepuiston ja yrityspalveluorganisaatioiden välisen työnjaon ja erikoistuneiden yrityspalvelujen kehittäminen, projektien koordinointi ja yhteensovittaminen Osaamisen siirron prosessien kehittäminen ja menetelmien siirtäminen muille aloille Yritysten tarpeiden mukainen koulutuksen suuntaaminen
Hyvinvointi	<ul style="list-style-type: none"> Laadukkaiden ja monipuolisten hyvinvointipalvelujen turvaaminen alueen asukkailla Suotuisan kasvualustan luominen hyvinvointiyrittäjyydelle 	<ul style="list-style-type: none"> Itsenäisen selviytymisen ja laadukkaan elämän edellytysten edistäminen Toimijakentän verkostoyhteyksien tiivistäminen ja kiinteiden yhteistoimintamallien luominen Osaamisrakenteiden hyödyntäminen hyvinvointiteknologian tuotteistamisessa Valtakunnallisten ja kansainvälisten yhteyksien tiivistäminen ja partneriyhteyksien luominen
Raja- ja lähialueosaaminen	<ul style="list-style-type: none"> Sijainnin merkityksen sekä raja- ja lähialue-osaamisen hyödyntäminen aluekehityksessä Kansainvälisesti tunnustettu asema EU:n ja Venäjän välisen raja-alue-yhteistyön osajana 	<ul style="list-style-type: none"> Raja- ja lähialueosaamisperustan vakiinnuttaminen osaamiskeskukseksi Raja-alueyhteistyö liike-elämän, kansalaistoininnan, ympäristön, matkailun, kulttuurin ja hyvinvoinnin aloilla Määrätietoiset ponnistelut liikenneyhteyksien parantamiseksi ja työmatkojen rajanylitysten helpottamiseksi
Seutuyhteistyö	<ul style="list-style-type: none"> Laaja-alainen, avoin ja luottamuksellinen seutuyhteistyö Paikallinen ja omaleimainen Joensuun seudun kehityskonsepti Työpaikkoja luova elinkeinopolitiikka 	<ul style="list-style-type: none"> Jytyn kehittämisohjelman uudistaminen Yhteistyön edistäminen, toimijoiden voimavarojen kokoaminen, asiantuntemuksen lisääminen sekä olemassa olevien kehitysrakenteiden hyödyntäminen ja vahvistaminen Aluekeskustyöryhmän perustaminen Yrityspalveluverkon kehittäminen ja Joensuun Seudun Elinkeinokeskus Oy:n aseman vahvistaminen